Türkiye’de Turizm Gelirlerinin Ekonomideki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme

An Evaluation on the Place and Importance of Tourism Revenues of Turkey in Economy

Esra Soyu (Aksaray University, Turkey)
Prof. Dr. Süleyman Karaçor (Selçuk University, Turkey)
Prof. Dr. Serdar Altınok (Gazi University, Turkey)
Asst. Prof. Dr. Emine Fırat (Aksaray University, Turkey)

Abstract

Globalization has allowed a number of countries to make important progresses that would contribute to economy in areas like industry and information technologies. Developed economies have obtained a cost advantage and increased both product potential and economic progress by means of advanced technologies. Developing economies, on the other hand, are required to determine the sectors to invest in order to progress. Regarding progress, it is primarily required to evaluate the tourism supply potential of countries.

The tourism sector in Turkey has made a great progress for nearly more than 30 years and tourism has had positive effects upon economy. Foreign currency inflow of the country has increased the investment, revenue and employment and positively affected the balance of payments. Taking necessary precautions for Turkey to get more share from the international tourism revenue will also increase the social welfare.

In this study, the place and importance of the tourism sector in economy are evaluated with the help of data. These data consist of the number of foreign tourists that come to Turkey for touristic reasons, acquired tourism revenue, touristic expenditure rates, share of tourism in the Gross National Product, as well as its effects upon the national income and share in foreign trade. Interpreting the reasons and outcomes of the recent decrease in tourism revenues in our country; it has been concluded that Turkey is in a serious need of tourism revenues and it is required to urgently intervene in this matter.

1 Giriş

Ekonomi yazınında gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ayrımı uzun yıllardır yapılmaktadır. Bunun nedeni ise sanayi, bilişim, teknoloji gibi alanlarda rekabet eden ve gelişme gösteren ülkelerle bu alanlarda gelişme gösteremeyen ülkeler arasındaki farkı görebilmek içindir. Özellikle küreselleşen yeni dünyada yaşanan gelişmeler ve uluslararası serbestleşmenin artmasıyla toplumların turizm konusundaki duyarlılığının artması ve ülkelerin kalkınması hız kazanmıştır. Gelişme yönünden kısır döngüye girmiş ülkeler kendilerine alternatif bir sektör arayışına girmişlerdir. Böylece turizm potansiyellerini gözden geçirerek bu alanda ilerleme kaydetmeye çalışmışlardır. Bugün dünyanın en büyük endüstrilerinden biri olarak kabul edilen turizm, gerek pazar büyüklüğü gerekse ekonomik potansiyeli bakımından önemli bir sektördür. Bu yüzden turizmi anlamanın yolu geçmişi değerlendirmek bugünü anlamak ve geleceğe ilişkin tahminler yapabilmekten geçmektedir (Akoğlan Kozan, vd, 2013).

Dünyada en hızlı gelişme gösteren sektörlerden biri olan turizm, 20. yy sonrası hem bölgesel hem de ulusal kalkınma açısından en önemli aracı sektörlerin arasında yer almıştır. Türkiye’de ise 1980’li yıllardan sonra turizm faaliyetleri gelişmeye başlamıştır. Bu süreçle birlikte turizm potansiyeli belirlenmiş ve gerekli çalışmalar hızla devam ettirilmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı 16.04.2003 tarih ve 4848 sayılı Kanun ile kurulduktan sonra amacını net bir şekilde açıklamış ve uygulama aşamasına geçmiştir. Turizm Bakanlığı kültürel değerleri korumak, yaşatmak, geliştirmek, yurdun turizme elverişli bütün imkânlarını ülke ekonomisine olumlu katkı sağlayacak şekilde değerlendirmek, destek ve teşvikle turizmi geliştirmek için gerekli önlemleri almak gibi pek çok görevi üstlenmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2017).

Turizm faaliyetleri ekonomik, sosyal, politik ve kültürel etkileri nedeniyle sürekli değer görmektedir. Bu durum tüm ülkelerin turizm sektörüne önem vermesini sağlamaktadır (Bozgeyik, Yoloğlu, 2015). Ayrıca turizm, ülkeler için önemli bir gelir kaynağı olarak görülmektedir. Döviz girdisi sağlayarak ödemeler dengesi üzerindeki sorunları ortadan kaldırmak için önemli rol oynamaktadır.

Türkiye hızlı nüfus artışı, düşük gelir düzeyi, işsizlik, teknoloji ve altyapı yetersizliği gibi birçok sorunla karşı karşıyadır. Bu sorunları çözmek için büyük yatırımların olması gerekmektedir. Gerek yatırım malları, gerek petrol ürünleri gerekse tüketim mallarını ithal edebilmek için döviz ihtiyacı duyulmaktadır. Mevcut üretimle dünya piyasasında rekabet edebilmek oldukça güçtür. Var olan problemler turizm sektörünün gelişmesiyle azalma eğilimi

göstermektedir. Turizm, kısa zamanda döviz getirisi sağlayan, geliri, istihdamı ve verimliliği arttıran önemli bir sektör olarak görülmektedir (Kozak, vd, 2013).

Turizm her ne kadar sürekli gelişen bir sektör olsa da gerek ülke içinde gerekse dünya da yaşanan terör ve şiddet olaylarından çok fazla etkilenmektedir. İnsanların meydana gelen saldırılardan etkilenmeleri turistik seyahate bakış açılarını değiştirmektedir. Bu durum uzun yıllar boyunca terör sorunuyla karşı karşıya olan Türkiye için büyük bir risk oluşturmakta ve turist sayısındaki azalmaya bağlı olarak turizm gelirlerinde de bir azalma meydana getirmektedir.

Ayrıca sadece terör sorunu değil hem siyasi hem ekonomik krizler de turizm sektörünü olumsuz etkilemektedir. Uluslararası odaklı krizlerin ülke imajını olumsuz yansıtmaları ve bunun da medya tarafından desteklenmesi sonucu turizm faaliyetleri sektöre uğramaktadır (Göçen, vd, 2011). Yani şekli ve algısı ne olursa olsun turizm faaliyetleri toplumları etkileyen her krizden etkilenir. Bu durum bazen turistlerin güzergâhlarını değiştirmelerine ve tatil hayallerini bir başka zamana ertelemelerine sebep olabilir (Sarıçay ve Ünal, 2014). Ayrıca bu olumsuz faktörlerin yanı sıra doğal afetler ve salgınlar da turizm sektörünü etkilemektedir. Geçmişte baktığımızda kuş gribi, domuz gribi hastalıklarının ortaya çıkması ve yaygınlaşması turizm faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir.

Bu çalışmada Dünya’da ve Türkiye’de turizm endüstrisinin nasıl başladığı ve buna ilişkin teorik bilgilerle en çok turist çeken ülkeler, turizm amaçlı en çok tercih edilen yerler anlatılmıştır. Daha sonra turizm ve ekonomi arasındaki ilişkiye bakılarak döviz girdisinin artması ya da azalmasının ülke ekonomisini nasıl etkilediği üzerine literatür taraması yapılmıştır.

2 Dünya'da ve Türkiye’de Turizm

İnsanlar var olduklarından beri çeşitli nedenlerle seyahat etmektedir. Aslında turistik faaliyetlerin geçmişinin insanlık tarihi kadar eski olduğu da söylenebilir. Mısırlıların yeni merkezlere imparatorluklarını ulaştırabilmek için yollar yapıp, konaklama yerleri inşa ettikleri bilinmektedir. Sonraki dönemlerde Eski Yunanlılar Olimpiyat oyunlarını izlemek için seyahat etmişlerdir. Konaklamaya ilişkin en eski örneklerden biri bu gibi yerlere ulaşabilmek için yol üzerine kurulmuş hanlardır. 1500-1600 yılları arasında kilise otoritesi ortadan kalkmış insanlar eğlence, sanat gibi alanlara yönelmişlerdir. Bunun için gerekli binalar ve konaklama işletmeleri yapılmış ve faaliyete geçirilmiştir. 1900’lü yıllarda keşif gezileri başlamış, ulaşım ise daha ucuz ve kolay hale gelmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası ise turizm faaliyetleri daha fazla artmıştır. 1918-1920 yılları arası modern turizmin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde ise turizm, otel, ulaşım araçları ve yolları, plajlar, eğlence merkezleri, spor alanları, konaklama tesisleri ve bütün altyapısı ile büyük bir sektör haline gelmiştir (Albayrak, 2013).

Zamanla küreselleşmenin ortaya çıkardığı ekonomik gelişmeler, bilgi ve hizmetin ön planda olduğu sektörlerin önemini arttırmıştır. Turizm sektörü bilgi birikimi ve kullanımı açısından önemli bir yere sahiptir. Bilgi sürekli kullanılmakta ve değerlendirilmektedir. Bu bağlamda turizm sektöründe hizmet arz edenler bilgiyi üretmekte ve tüketiciye sunmaktadır. Bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmeler bölgenin küresel pazardaki rekabet gücünü etkilemektedir. Bu sistemin oluşturduğu iletişim ağları, bilgisayarlar, televizyon sistemleri, küresel pazarlar, risk faktörü mevcut ekonomik yapıyı değiştirmekte ve firmaların geleceğe yönelik stratejilerini yeniden belirlemeye yönlendirmektedir. Bu sayede hizmet sektörünün önemi artmaktadır (Karataş ve Babür, 2013).

Ülkemizde turizm hareketlerine bakıldığında ise coğrafi konum gereği oldukça büyük önem taşımasının yanında eski tarihlerden itibaren çok sayıda insanın ilgisini çekmiştir. Turizm faaliyetlerine ilişkin ilk yasal düzenlemeler 1900’lü yılların başlarında başlamıştır. 1960’da yaşanan ihtilal sonucunda turizm sektörü için yapılan yatırımların çoğu durdurulmuştur. Bu süreçte ciddi durgunluk yaşayan turizm sektörü gelişmesi açısından sektöre uğramıştır. Bu süreç sonrasında turizm hizmet sektörünün bir alt dalı olarak kalkınma planlarında yer alarak gelişmesi için önemli bir adım sayılmıştır (Albayrak, 2013). Ayrıca kalkınma planlarında devlet, turizmin gelişmesi için yasal düzenlemeler yapmış, destek ve teşviklerle, vergi muafiyetleri ile sektörü hedeflere ulaştırmaya çalışmaktadır. Son döneme bakıldığında ise turizmin teşviklerle desteklendiği politikaların uzun soluklu bir turizm anlayışına yöneldiği görülmektedir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de turizm ülkemizin kalkınmasında ve gelişmesinde bir motor görevi görmektedir.

2016	2015	Ülkeler	2016
1	1	Fransa	79,4
2	2	ABD	77,1
3	3	İspanya	75,5
4	4	Çin	59,5
5	5	İtalya	52,7
6	7	Almanya	35,5
7	8	İngiltere	35,1
8	9	Meksika	34,9
9	11	Tayland	32,5
10	10	Rusya	29,6
11	11	Yunanistan	28,9
12	12	Avusturya	28,1
13	14	Malezya	26,8
14	13	Hong Kong	26,5
15	6	Türkiye	25,4

Tablo 1: Dünya Geneline En Çok Turist Çeken Ülkeler (Milyon) **Kaynak:** UNWTO (Dünya Turizm Örgütü), Turizm Veri Bankası

Ülke bazında bakıldığında ise en çok turist çeken ilk üç ülke sırasıyla Fransa, ABD ve İspanya'dır. 2015 yılı verilerine göre Türkiye gelen ziyaretçi açısından dünya sıralamasında 6. sırada yer almakta olup bu konuma 1980'li yıllardan bu yana yaptığı atılımlarla kademeli olarak yükselmiştir. Ancak 2016 yılındaki rakamlar açısından bu yükseliş ciddi derecede inişe geçtiğini göstermektedir. 2016 yılında ise 15. sırada yer almaktadır.

Bu durum ekonomik büyüklük bakımından büyük öneme sahip olan turizm sektörünün çok hassas bir yapıda olduğunun göstergesidir. Turizm her türlü riskten etkilenen bir sektördür. Siyasi ve ekonomik krizlerle birlikte bulaşıcı hastalık riskinin artması, asayiş konusunda görülen bazı eksiklikler turizm sektörünün belli aşamalarda performansını olumsuz yönde etkilemektedir. Böylece rakamlardaki azalış ciddi oranda olmaktadır (Sarsın Kaya, 2016).

Şekil 1: Türkiye'ye Gelen Ziyaretçi Sayısı **Kaynak:** TÜRSAB

Türkiye'ye yaşanan son gelişmelerin de etkisiyle gelen ziyaretçi sayısı 2014-2015 yıllarında 41 milyon civarında iken 2016 yılında 31 milyona düşmüştür. Hem ülkede hem de dünya da yaşanan siyasi-ekonomik olaylar sonucunda ziyaretçi sayısında azalış olduğu gözlenmektedir.

Sadece Türkiye'nin dünya sıralamasında ziyaretçi sayısında azalma olmamıştır. Aynı zamanda Türkiye'den yurtdışına giden turist sayısında da azalma vardır.

Türkiye'den Yurtdışına Çıkan T.C. Vatandaş Sayısı				
Yıllar			Değişim oranı	
2014	2015	2016	2015/2014	2016/2015
8.363.966	9.256.486	8.062.065	10.67	-12.90

Tablo 2: Türkiye'den Yurtdışına Çıkan T.C. Vatandaş Sayısı (Ocak-Aralık) **Kaynak:** TÜRSAB

2016 yılında yurtdışına çıkan Türk Vatandaşlarının sayısı 2015 yılına göre %-12.90 oranında düşerek 8 milyon 62 bin 65 seviyesine gerilemiştir. 2015 yılının aynı döneminde ise yurtdışına çıkan Türk vatandaşı sayısı ise 9 milyon 256 bin 486 kişi olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 2: T.C. Vatandaşlarının En Çok Gittiği İlk 10 Ülke (2016) **Kaynak:** TÜRSAB

2016 yılı verilerine göre en fazla seyahat 1 milyon 173 bin 182 kişi ile Gürcistan'a gerçekleşmiştir. Bu ülkeyi 785 bin 905 ile Yunanistan, 782 bin 997 kişi ile Bulgaristan ve 531 bin 993 kişi ile Almanya izlemiştir.

Küreselleşmeyle birlikte uzun mesafelerin ortadan kalkması ülkeler arası etkileşimi hızlandırmıştır. Bir ülkede var olan olumlu etkenler turistlerin tercihinin kolaylaştırmaktadır. Ancak yaşanan ya da yaşanacak olan olumsuz gelişmeler ise turizm faaliyetlerini önemli derecede etkilemektedir.

3 Turizm ve Ekonomi İlişkisi

Turizmi, boş zaman değerlendirmek için kişisel bir kararla başlayan, yatırım, tüketim, istihdam gibi ekonomiyle de ilişkili yönleri bulunan sosyo-ekonomik bir faaliyettir (Kozak, vd, 2013). Turizmin sosyal bir faaliyet olmasının yanında ülkenin döviz darboğazı ve işsizlik gibi problemleriyle de yakından ilgilenen ekonomik bir politikası vardır. Turizmin ülkelerin makro sorunlarına çözüm getireceği anlayışı hâkim olmuş ve son yıllarda gösterdiği büyük gelişmeyle birlikte kalkınmanın en önemli unsurlarından biri sayılmaktadır (Çımat ve Bahar, 2003).

Planlı dönemde turizm sektörüyle ilgili alınan önlemlerin ve gelişmelerin Beş Yıllık Kalkınma Planlarında yer alması turizm sektörüne verilen değerin göstergelerinden bir tanesidir. Birinci Beş yıllık Kalkınma Planı'nda (1963-1967) Türkiye'nin ödemeler dengesi açığını kapatmak için turizm faaliyetlerini arttırmak ilk amaç olmakla birlikte, gerek doğal gerekse tarihi turizm kaynaklardan yararlanmak, tanıtım için daha fazla faaliyetlerde bulunmak temel ilkeler olarak belirlenmiştir. Daha sonraki süreçlerde devam eden kalkınma planlarında ise turizm faaliyetleri üzerinde durulmakta ve turizm gelirlerinin artırılması için teşvik paketleri hazırlanmaktadır. Turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel işlevlerinden yararlanmak, turizm gelirini arttırmak, ortalama tüketim harcamalarını arttırmak, tanıtım ve organizasyon faaliyetlerini turizm esaslarına göre yürütmek, turizm yatırımlarını özendirmek, turistik yerlerin korunmasını sağlamak gibi pek çok faktör her kalkınma planında yer almış, tutturulması için uğraşlar verilmiştir. Son kalkınma planı olan Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2014-2018) ise daha spesifik konulara değinilmiştir. Sağlık turizmi başta olmak üzere kongre turizmi, kış turizmi, kültür turizmi, helal turizmi gibi alanlarda altyapı eksikliklerinin giderilmesi pazarın çeşitlendirilmesi, alternatif turizm türlerinin gelişimi gibi konularda pazar ve müşteri profili izlenerek tanıtım faaliyetlerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir (Kozak, vd, 2013).

1960'lı yıllarda başlayan ve günümüze kadar devam eden süreçte yer alan kalkınma planlarında turizm sektörünün önemi üzerinde durulmuş ve geliştirilmesi için her türlü destek ve teşvik politikaları arttırılmıştır. 2023

hedefleri içinde aynı şekilde turizm planlamaları yapılmış 500 milyar dolarlık ihracat hedefinin tutturulması amaçlanmıştır.

Türkiye Turizm Stratejisi'nde 2023'ün öngördüğü hedeflerde ülkede geniş bir coğrafyaya yayılmış durumda olan sağlık, termal, yayla, kış ve dağ sporlarının, kültürel açıdan önemli yerlerin birbiriyle uyumu sayesinde daha güçlü konumlar oluşturulacak ve bölgeler içinde zayıf kalan yerleşim yerlerinin de güçlenmeleri sağlanmış olacaktır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007). Turizm gelirleri ve turizm giderleri ödemeler dengesinin en can alıcı kalemlerinden biridir.

Turizm gelirleri; yabancı ziyaretçiler için milliyet bazında, geceleme yapanlar ile günübirlikçiler ayrımlarına göre ve turla gelenlerin tura ödedikleri bedellerin Türkiye'de kalan kısımları da değerlendirilerek elde edilen ortalama harcamaların; ilgili döneme ait Emniyet Genel Müdürlüğü kayıtlarından sağlanan kişi sayılarıyla genişletilmesi ile hesaplanmaktadır. Turizm giderleri ise yurtdışı ülkeleri ziyaret edip ülkemize giriş yapan yurtdışında yerleşik kişilerin yurtdışında yaptıkları harcamaların saptanması amaçlanmaktadır (TCMB). Her alanda olduğu gibi turizm gelir ve giderlerin de ülke ekonomisi açısından önemi çok büyüktür. Çünkü ödemeler dengesi içindeki payı ülkenin ekonomik seyrini belirlemektedir. Döviz hareketlerinin bu denge içindeki payı çok önemlidir. Bu özelliği ile turizm gelirleri, döviz sıkıntısı çeken ve ödemeler dengesi açık veren ülkeler için oldukça önemli bir döviz kaynağıdır. Eğer ki turistik döviz kazançları, turistik döviz kayıplarından fazla ise ödemeler dengesine olumlu katkısından söz etmek mümkündür (Kızılgöl ve Erbaykal, 2008).

Ayrıca turizm sektörü doğrudan ya da dolaylı olarak yaklaşık 55 sektörle etkileşim halindedir. Bu nedenle Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisi küçümsenmeyecek oranda fazladır

Doğrudan etkiyi; konaklama, gıda ve içecek, ulaşım, eğlence ve kültür hizmetleri olarak sıralamak mümkündür. Aynı zamanda yerli iş gezisi harcamaları, yerli kişisel turizm harcamaları, yabancı ziyaretçi harcamaları, kişisel devlet harcamaları gibi faktörlerde doğrudan etki grubuna girmektedir.

Yatırım harcamaları, kamu harcamaları, tedarikçi alımla önemli bir paya sahiptir. Turizmde istihdam edilen kesimde gelir üzerinde etki yapmaktadır (Sarsın Kaya, 2016).

Turizm sektörü sadece döviz girdisi sağlayarak ödemeler bilançosu üzerinde etki yapmaz. Aynı zamanda birçok kesimi de etkilemektedir. Örneğin, turist harcamalarının artması kapasitenin artmasına neden olacaktır. Böylece iş alanları açılacak ve istihdam sağlanacaktır. Emek yoğun üretim tekniğine dayalı bir sektör olduğu için geniş istihdam olanakları yaratmak mümkündür. Ayrıca gençlere ve kadınlara yönelik iş olanakları yaratarak aileler ek gelir sağlamakta ve hayat standardını yükseltmektedir (Kızılgöl ve Erbaykal, 2008).

Yıllar	İhracat	Turizm Gelirleri	Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirlerine Oranı (%)
2007	107.271,8	20.942,5	19,5
2008	132.027,2	25.415,1	19,2
2009	102.142,6	25.064,5	24,5
2010	113.883,2	24.931,0	21,9
2011	134.906,9	28.115,7	20,8
2012	152.478,5	29.351,4	19,2
2013	157.610,2	34.305,9	21,3
2014	151.802,6	32.309,0	21,8
2015	143.934,9	31.464,8	21,9
2016	142.606,2	22.107,4	15,5

Tablo 3: Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirlerine Oranı Milyar \$ (1980-2016) **Kaynak:** TÜRSAB

Turizm kalkınmada bir lokomotif görevi üstlenmektedir. Sektör 1980'li yıllardan beri ekonomi içindeki görevini yerine getirmeye çalışmaktadır (Çımat ve Bahar, 2013). Son yıllarda yaşanan gerek siyasi gerekse ekonomik krizler ve çalkantılar turizm sektörünü de etkilemiş ve bu durum kalkınma politikaları içinde önemli bir yer tutmuş ancak turizmde istenilen hedefler tutturulamamıştır. Yine de turizm gelirlerine bakıldığı zaman küçümsenmeyecek rakamlar ortaya çıkmaktadır. 2015 yılına kadar ortalama rakamlar küçük artışlar ya da azalışlarla devam ederken 2016 yılında elde edilen gelir ciddi oranda düştüğü gözlenmektedir. Burada ülkenin yaşamış olduğu birtakım ulusal ve uluslararası olumsuz durumların etkisi hissedilmektedir. Turizmin ekonomik göstergelerinden bir diğeri de, turizmden elde edilen döviz gelirlerinin ihracattan elde edilen gelire oranıdır. Turizm gelirlerinin ihracat gelirlerine oranı 2010-2015 arasında yaklaşık %20 civarında iken, 2016 yılında bu oran %15.5'e düşmüştür.

Yıllar	İthalat	Turizm Giderleri	Turizm Giderlerinin İthalat Giderlerine Oranı (%)
2007	170.062,7	4.043,3	2,4
2008	201.963,6	4.266,2	2,1
2009	140.928,4	5.090,4	3,6
2010	185.544,3	5.847,5	3,2
2011	240.841,7	5.531,5	2,3
2012	236.545,1	4.593,4	1,9
2013	242.177,1	5.253,6	2,1
2014	251.661,3	5.470,4	2,2
2015	207.203,4	5.698,3	2,8
2016	198.601,9	5.049,8	2,5

Tablo 4: Turizm Giderlerinin İthalat Giderlerine Oranı Milyar \$ (1980-2016) **Kaynak:** TÜRSAB

Ülkeye döviz girdisinin artmasıyla turizm sektörünün canlanması bazı sektörler için ithalat talebini arttırmaktadır (Egeli, t.y). Turizm giderlerinin ithalat içindeki payı 2010-2016 arasında istikrarlı bir şekilde aynı düzeyde devam etmektedir. Veriler sektörün düşük oranda ithalata dayalı olduğunu göstermektedir. Hizmet sektörü olduğu için herhangi bir ithal malına aşırı derecede duyarlı değildir. Ülkedeki kaynakların turizm faaliyeti gerçekleştirebilmesi için yeterli olduğunu göstermektedir.

Yıllar	Dış Ticaret Açığı (DTA)\$	Turizm Geliri	Turizm Gelirinin DTA Kapama Payı (%)	Turizm Gelirlerinin GSMH İçindeki Payı (%)
2010	71.661.113	24.931,0	46,09	3,4
2011	105.934.807	28.115,7	34,13	3,6
2012	84.066.659	29.351,4	43,75	3,7
2013	99.858.613	34.305,9	32,35	3,9
2014	84.508.918	32.309,0	40,59	4,3
2015	63.268.398	31.464,8	49,73	6,2
2016	55.995.686	22.107,4	39,48	2,6

Tablo 5: Dış Ticaret Verileri ve Turizm Gelirlerinin GSMH İçindeki Payı **Kaynak:** TÜRSAB

Türkiye sürekli dış ticaret açığı veren ve bu açığı kapatmak için de turizm gelirlerine ihtiyaç duyan bir ülke konumundadır. Turizm gelirlerinin dış ticaret açığını kapatma oranına baktığımızda artan ve azalan bir eğilim vardır. İstikrarlı bir artış ya da azalış söz konusu değildir. En yüksek oranı 2015 yılında %49.73 oranında gerçekleştirmiştir. Ancak 2016 yılı için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. 2016 yılında hem ihracat azalmış, hem de turizm gelirleri azalmıştır. Buna bağlı olarak turizm gelirlerinin dış ticaret açığını kapatma payı ise %10 oranında azalmıştır. Yine aynı şekilde 2015 yılında %6,2 olan turizm gelirlerinin GSMH içindeki payı, 2016 yılında %2,6'ya düşmüştür. Bu durum ise ödemeler dengesi üzerinde ağır bir yük oluşturmıştır.

Sermaye Girişlerinin Dağılımı (%)				
	Aralık 2015	Aralık 2016	Aralık 2015	Aralık 2016
Cari İşlemler Dengesi	-32.118	-32.605	-	-
Toplam Net Yabancı Sermaye Girişi	20.287	33.423	100,0	100,0
-Doğrudan Yatırımlar	12.455	8.998	61,4	26,9
-Portföy Yatırımları	-15.719	6.404	-77,5	19,2
-Diğer Yatırımlar	13.374	6.929	65,9	20,7
-Net Hata ve Noksan	10.198	11.069	50,3	33,1
-Diğer	-21	23	-0,1	0,1
Rezervler	11.831	-818	-	-

Tablo 6: Türkiye'ye Net Sermaye Girişlerinin Dağılımı (12 Aylık Kümülatif, Milyon \$) **Kaynak:** TCMB, Türkiye İş Bankası

2016 yılında cari açığın 2015 yılına kıyasla 0,5 milyar \$ artarak 32.6 milyar \$'a yükseldiği görülmektedir. Bu durumda ihracat rakamlarındaki azalışın yanı sıra turizm gelirlerindeki azalışında etkisi vardır. Yani dış ticaret açığı ile turizm gelirlerinin azalması bu düşüşü önemli derecede etkilemiştir.

2016 yılında jeopolitik gelişmeler cari dengeyi olumsuz yönde etkilemiştir. Yurtiçinde artan güvenlik problemleri, Rusya ile ilişkilerde yaşanan önemli sıkıntılar, Ortadoğu'da yaşanan savaşlar, dünya genelinde terör endişeleri turizm gelirleri üzerindeki etkisini ciddi bir biçimde hissettirmiştir.

2016 yılında Türkiye'ye gelen turist sayısı yaklaşık 31 milyondur. Turizm gelirleri ise 2015 yılına göre yaklaşık 10 milyar \$ azalmıştır. Ayrıca Rusya'dan gelen turist sayısı 3,7 milyondan 1 milyona düşmüştür (Türkiye İş Bankası, 2017). Buradan hareketle ülkeler arasında yaşanan siyasi ve ekonomik gerginliklerin ekonomik bir gösterge olan turizme olumsuz yansıdığı ve kötü ilişkilerin turizmi bitirdiği söylenebilir.

4 Sonuç

Bir turizm cenneti olan Türkiye gerek konumu gerekse tarihiyle tüm dünyanın ilgisini çeken ender ülkelerden biridir. Geçmişten günümüze kadar bir turizm ülkesi olarak bilinen Türkiye'de 1980'li yıllardan sonra turizm alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Hem ekonomik politikaların rahat bir şekilde uygulanabilmesi hem de ülkenin dış alemde tanıtılabilmesi açısından kalkınma planlarında turizm sektörünün önemi üzerinde ayrıca durulmuştur. Böylece günümüzde turizm sektörü en gözde alanlardan bir tanesi olmayı başarmıştır.

Turizm sektörünün gelişmesinin her alanda görüldüğü gibi, ödemeler dengesi üzerinde de olumlu etki yaptığı gayet açıktır. Ödemeler dengesi üzerinde yapılan her artış, döviz girdisinin sağlanmasına ve birçok sektörü etkileyecek oranda ekonominin canlanmasına yol açacaktır. Bu yüzden turizm gelirlerinin artması hayati öneme sahiptir. Çünkü kronik bir dış ticaret açığına sahip ülkede bu dengeyi sağlayabilmenin en önemli ölçütü turizm gelirlerini arttırmaktır. Böylelikle sektörel yatırımların artmasıyla birlikte istihdam alanları açılacak ve milli gelir üzerinde pozitif etki yaratacaktır.

Yaşanan ekonomik krizlerden ödemeler dengesi olumsuz etkilenmektedir. Türkiye'de yaşanan 2000-2001 krizi, işsizliğin en çok arttığı ve piyasada durgunluğun en fazla hissedildiği dönemdir. Kriz döneminde dış ticaret açığı artmış, enflasyon yükselmiş, şirketler batmış ve işsizlik en yüksek seviyelerine çıkmıştır. Ayrıca dünya piyasasında büyük tedirginlik yaratan 2008 küresel ekonomik krizi, bütün ülkeleri ekonomik anlamda olumsuz etkilemiş, ülkelerin durgunluk yaşamasına neden olmuştur. Yatırım alanlarının etkilenmesiyle işsizlik de artmıştır. Bunun için yeni yatırım alanlarının açılması, istihdamın artırılması, devlet destekli politikaların izlenmesi, yatırımcıların teşvik edilmesi gibi çözüm önerileri sunulmuştur. Turizm istihdam yaratma konusunda en önemli alanlardan bir tanesidir Türkiye ise bir çok turizm potansiyeline sahip zengin bir ülkedir. Her mevsim turizm faaliyetlerinden yararlanmak mümkündür. Eğer bu konuda isabetli yatırımlar yapılırsa işsizlik büyük oranda azalacaktır.

Turizm için olmazsa olmazlardan bir tanesi güvenlidir. Gerek ülke içindeki vatandaşlar gerekse yurtdışından gelen turistler güvenli bir ortamda turistik faaliyetlerini gerçekleştirmek isterler. Ancak son zamanlarda hemen hemen dünyanın her yerinde görmekte olduğumuz sorun güvenlik ve terörizm sorunudur. Bu durum turistlerin kararlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Türkiye'de aynı sorunla baş etmeye çalışmaktadır. Hem ülke içindeki terör faaliyetleri, hem de özellikle Ortadoğu'da süren savaşlar neticesinde turistlerin ülkeye bakış açısı değişmektedir. Terör konusunda Türkiye önemli adımı atmıştır. Fakat savaşın daha fazla uzaması ülke ekonomisini daha fazla etkileyeceğinden dolayı bir an önce çözüm odaklı çalışmaların yapılması ve uygulanması gerekmektedir.

Ayrıca ülkelerarası siyasi krizlerinde bir an önce çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Rusya ile yaşanan ikili anlaşmazlıklar sonucunda 2015 yılında 3,7 milyon olan turist sayısı 2016 yılında 1 milyona düşmüştür. Bu önemli düşüşün nedenlerinden en önemlisi siyasi anlaşmazlıklardır. Yaklaşık 2,7 milyon turistin ülkeye kazandıracağı dövizin kaybı ekonomi üzerinde büyük baskı yaratmaktadır. Ekonomimizi düzeltmek, kalkınmayı hızlandırmak istiyorsak elimizdeki en önemli gelir kaynağımız olan turizm faaliyetlerini arttırmamız gerekmektedir. Nüfusumuzun büyük bir kısmının genç olduğu ülkemizde turizmde istihdam etme imkanları yaratılarak bu genç nüfus değerlendirilmelidir. Bunun için yapabileceğimiz şeyler toplum ve devlet olarak bizleri beklemektedir. Toplumun daha da bilinçlendirilerek turizme olan katkısının artırılması, devlet politikalarının da yatırım ve projeleri daha çok destekleyici olması gerekmektedir.

Kaynakça

- Akoğlu Kozan, M., Evren, S., Çakır, O., 2013. "Tarihsel Süreç İçinde Turizm Paradigması", *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 24, **Sayı:1**, ss:7-22.
- Albayrak, A. 2013. "**Alternatif Turizm**", Detay Yayıncılık. Ankara.
- Bozgeyik, Y., Yoloğlu, Y., 2015. Türkiye'de Turizm Gelirleri ile GSYH Arasındaki İlişki: 2002-2014 Dönemi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:8, **Sayı:40**, ss:627-632
- Çımat, A., Bahar, O., 2003. "Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme" *Akdeniz İİBF Dergisi*, **Sayı: 6**, ss:1-18.

- Egeli, H., “Türk Turizminin Dış Ticaret ve Sektörlerarası Bağlantıları Açısından Değerlendirilmesi”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/480/5575.pdf>. Erişim Tarihi: 201.04.2017
- Göçen, S., Yirik, Ş., Yılmaz Y., 2011. “Türkiye’de Krizler ve Krizlerin Turizm Sektörüne Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Dergisi*, Cilt: 16, **Sayı: 2**, ss:493-509.
- Karataş, M., Babür, S., 2013. “Gelişen Dünya’da Turizm Sektörünün Yeri”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 15, **Sayı: 25**, ss:15-24.
- Kızılgöl, Ö., Erbaykal, E. 2008. “Türkiye’de Turizm Gelirleri ile ekonomik büyüme ilişkisi: Bir Nedensellik Analizi” *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:13, **Sayı:2**, ss:351-360
- Kozak, N., Kozak, M.A., Kozak, M. 2013. **Genel Turizm**. Detay Yayıncılık, 14. Baskı, Ankara.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, “Kuruluş Amacı ve Görevleri”, <http://www.kultur.gov.tr/TR,96130/kurulus-amaci-ve-gorevleri.html>. Erişim Tarihi: 18.04.2017
- Sarıçay, N. S., Ünal, M., 2014. Krizlerin turizm Sektörü Üzerindeki Etkileri, Ar-Ge Bülten, 2014 Ocak-Sektörel, <http://www.izto.org.tr/Portals/0/Argebulten/KRIZTURIZM-25022014.pdf>.Erişim Tarihi: 21.04.2017
- Sarsın Kaya, Dilek. 2016. “Turizm Sektörü”, İktisadi Araştırmalar Bölümü, İş Bankası, https://ekonomi.isbank.com.tr/UserFiles/pdf/sr201606_turizmsektoru.pdf. Erişim Tarihi:19.04.2017
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007. “**Türkiye’de Turizm Stratejisi 2023- Eylem Planı 2007-2013**”, T.C. Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- TCMB, “Ödemeler Dengesi İstatistikleri’ne İlişkin Yöntemsel Açıklama” İstatistik Genel Müdürlüğü. <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/94562f9f-fa7d-471e-89f9-c0e0e00cf99f/odemet.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=94562f9f-fa7d-471e-89f9-c0e0e00cf99f>. (Erişim Tarihi: 11.04.2017).
- Turizm Veri Bankası, Turizm İstatistikleri 2016:2017, <http://www.turizmdatabank.com/haber/turizm-istatistikleri-2016-2017> Erişim Tarihi: 11.04.2017
- TÜRSAB, 2016, <http://www.tursab.org.tr/tr/turizm-verileri> Erişim tarihi: 11.04.2017
- TÜRSAB, 2016. Outgoing Pazarı Sonuçları, http://www.tursab.org.tr/dosya/15831/2016-outgoing_15831_5118486.pdf.Erişim Tarihi: 19.04.2017
- Türkiye İş Bankası, 2017. “Ödemeler Dengesi-Aralık 2016” İktisadi Araştırmalar Bölümü, https://ekonomi.isbank.com.tr/UserFiles/pdf/od_201612.pdf.Erişim Tarihi: 22.04.207
- UNWTO (Dünya Turizm Örgütü), <http://mkt.unwto.org/barometer>